

Opinia została sporządzona przez eksperta zewnętrznego, który został wskazany przez podmiot uprawniony. Opinia wyraża pogląd Autora i nie może być utożsamiana ze stanowiskiem służb prawnych Kancelarii Sejmu.

OPINIA ZEWNĘTRZNA

**AUTOR WSKAZANY PRZEZ POSŁA KRZYSZTOFA JURGIELA
PRZEWODNICZĄCEGO PODKOMISJI DS. ZMIANY USTAWY O IZBACH
ROLNICZYCH**

**Dr hab. Beata Jeżyńska prof. UMCS
Katedra Prawa Rolnego i Gospodarki Gruntami
UMCS w Lublinie**

BAS-643/19A

Warszawa, 24 kwietnia 2019 r.

Ekspertyza prawna potrzeby zmian w funkcjonowaniu izb rolniczych w Polsce

Spis treści

1. Uwarunkowania historyczne	2
2. Status Izb rolniczych w świetle ustawy z 1995 roku	4
3. Kompetencje Izb rolniczych	5
4. Warunki ex ante nowych rozwiązań formalno – prawnych	7
5. Konkluzje oraz wnioski de lege ferenda.....	12
Wykaz źródeł.....	19
Literatura.....	19
Akty prawne	20

STRESZCZENIE

Funkcjonowanie izb rolniczych, jako organów samorządu gospodarczego oceniane jest dość krytycznie. Podkreśla się przede wszystkim słabą efektywność izb wynikającą z ograniczonych kompetencji merytorycznych i decyzyjnych oraz złych reguł finansowania działalności, które skutkują uzależnieniem od organów władzy oraz uleganiem presji politycznej. Źródła negatywnych ocen upatruje się w istniejącej regulacji ustawowej, która po upływie lat stała się nieadekwatna wobec zmienionych warunków produkcji rolnej, wymogów rynku rolnego, polaryzacji statusu gospodarczego producentów rolnych oraz oczekiwań konsumentów żywności. Ustawa ustaliła bowiem katalog uprawnień doradczo-opiniotwórczych, lecz możliwość realizacji zadań gospodarczych i administracyjnych jedynie dopuściła, nie przyznając izmom własnych kompetencji władczych. Rozczarowania nie kryją przede wszystkim rolnicy zrzeszeni w ramach samorządu, którzy oczekiwali rzetelnej i odpowiedzialnej reprezentacji gospodarczej oraz ukształtowania takiej pozycji krajowych izby, która byłaby porównywalna do innych działających w krajach, których produkty konkurują na wspólnym rynku. Zakres przedmiotowy ekspertyzy wymaga przeanalizowania i oceny istniejącego *status quo*, który pozwoli na określenie przyczyn, uogólnioną ocenę oraz wskazanie kierunków koniecznych zmian.

Uwarunkowania historyczne

Reaktywowana w Polsce po roku 1989 samorządność gospodarcza i zawodowa stanowiła jeden z filarów kształtowania nowego ustroju. Obecność podmiotów niepublicznych w wykonywaniu (administrowaniu) zadań publicznych jest cechą współczesnych systemów ustrojowych opartych na zasadzie pomocniczości, przedsiębiorczości, decentralizacji i partycypacji obywatelskiej. Uczestnictwo przedsiębiorców w organizacjach samorządowych jest cennym źródłem wiedzy o mechanizmach i stanie gospodarki oraz podstawą do kształtowania rozwiązań normatywnych. Skutkuje połączeniem dwóch odrębnych celów – organy władzy publicznej mogą kreować rozwiązania adekwatne do potrzeb stosunków gospodarczych, korzystając z wiedzy przedsiębiorców, zaś przedsiębiorcy – skuteczniej wyrażać swoje stanowisko przez reprezentujące ich organizacje¹. Dla

¹ Szerzej zob. K. Bandarzewski, *Samorząd gospodarczy w prawie polskim. Studium prawne*, Kraków 2014.

stosunków w rolnictwie, fundamentalne w tym zakresie znaczenie przypisane zostało izbom rolniczym.

Ocena obecnego statusu izb rolniczych jako części systemu samorządu rolniczego oraz konstruowanie wniosków *de lege ferenda*, musi uwzględniać aspekt historyczny. Wszystkie partycypacyjne instytucje kształtują się bowiem w określonych uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych i ewoluując na przestrzeni lat, tworzą funkcjonalną ciągłość.

Dylemat, co do reguł i zasad funkcjonalnych izb rolniczych dla potrzeb polityki rolnej, nie jest nowy. W okresie kształtowania ustroju społecznego i gospodarczego po odzyskaniu niepodległości przez II Rzeczpospolitą, był przedmiotem wnikliwych rozważań i trafnych rozwiązań prawnych. Tworząc podwaliny dla ówczesnego samorządu gospodarczego rolników, sformułowane zostały zasadnicze założenia konstrukcyjne, które przetrwały próbę czasu i powinny zostać przypomniane przed podjęciem prac legislacyjnych nad nowym kształtem izb rolniczych. Uwzględnić należy, że:

- ✓ Izby rolnicze stanowią immanentną, konstytucyjnie gwarantowaną część ustroju społecznego, zawodowego i gospodarczego państwa;
- ✓ Zasadniczym celem izb rolniczych jest wspieranie i realizowanie działań na rzecz podwyższania poziom rozwoju produkcyjnego i organizacyjnego społeczeństwa wsi oraz umacnianie pozycji zawodowej producentów rolnych;
- ✓ Zasady tworzenia samorządu gospodarczego wymagają ustalenia zasad przymusowej, publiczno-prawnej organizacji zawodu oraz ustalenia reguł przedstawicielstwa;
- ✓ Obrona interesów zawodu realizowana ma być przez wpływ na tworzenie norm prawnych oraz wypełnianie części procesu działalności państwa, w ramach kompetencji i zadań administracyjnych².

Efektom prac koncepcyjnych i legislacyjnych okresu międzywojennego było rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 22 marca 1928 r. o izbach rolniczych³.

² I. Czuma, *Izby rolnicze (Prawo z marca 1928 r.)*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1928, nr 8, s. 427 – 451; W. L. Jaworski, *Projekt Kodeksu Agrarnego*, Warszawa 1928; S. Rościszewski: *Izby rolnicze*, Przemysł i Handel 1928, z. 15, s. 603; J. Panejko, *Samorząd rolniczy*, Czas, nr 84 z 12 kwietnia 1928 r.

³ Tekst jedn. – Dz.U. z 1933 r. Nr 2, poz. 16 ze zm. Zob. również ustawę z dnia 24 czerwca 1925 r. o Śląskiej Izbie Rolniczej (Dz.U. Śl. Nr 17, poz. 40). Rozporządzenie Prezydenta RP z 1928 r. zostało uchylone dekretem z dnia 26 sierpnia 1946 r. o zniesieniu izb rolniczych (Dz.U. Nr 47, poz. 265 ze zm.).

Utworzone na jego podstawie izby rolnicze, wypełniały przestrzeń między państwem, a środowiskiem rolniczym. Były właściwe do podejmowania decyzji w kwestiach zasadniczych dla gospodarki rolnej i społeczności rolników. Artykułowały potrzeby ekonomiczne, zawodowe i społeczne rolników, a jako jednostki administracji wykonywały w imieniu państwa zadania z zakresu rolnej administracji publicznej. Dysponowały majątkiem własnym, prowadziły działalność wytwórczą, edukacyjną, doradczą. Cieszyły się znacznym autorytetem wśród swoich członków oraz organów zewnętrznych. Mimo, niezwykle złożonej sytuacji społeczno-ekonomicznej okresu międzywojennego, zapisały ważną kartę w kształtowaniu gospodarczego ustroju Polski.

Status Izb rolniczych w świetle ustawy z 1995 roku

Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych⁴ nawiązała do międzywojennej tradycji, ale realizacja ustawowych założeń znacząco odbiega od chlubnej przeszłości.

Funkcjonowanie izb rolniczych, zakres powierzonych i faktycznie realizowanych kompetencji oraz ich znaczenie, jako organów samorządu gospodarczego, oceniane są niejednolicie. Przeważają jednak oceny krytyczne, w których oponenti wskazują na słabą czy wręcz fasadową aktywności izb, pobieżne kompetencje merytoryczne oraz brak zdolności do szybkiego i skutecznego oddziaływania zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, złe finansowanie działalności izb oraz uleganie presji politycznej i zależność od organów władzy publicznej. Źródła negatywnych ocen upatruje się w obowiązującej ustawie o izbach rolniczych, która ustaliła katalog uprawnień doradczo-opiniotawczych, lecz możliwość realizacji zadań administracyjnych tylko dopuściła, nie przyznając izbom własnych kompetencji władczych i gospodarczych. Rozczarowania nie kryją przede wszystkim rolnicy zrzeszeni w ramach samorządu, którzy oczekiwali rzetelnej i odpowiedzialnej reprezentacji gospodarczej oraz ukształtowania takiej pozycji izb rolniczych, która byłaby porównywalna do innych, działających w krajach, których produkty konkurują na wspólnym rynku.

⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1027).

Kompetencje Izb rolniczych

Punktem wyjścia dla przedmiotowej analizy, są postanowienia art. 5 ust. 1 ustawy o izbach rolniczych, który zawiera otwarty katalog zadań izb rolniczych⁵. Zgodnie z jego postanowieniami, izby dla potrzeb organów administracji rządowej i samorządowej: sporządzają opinie, analizy, oceny i wnioski z zakresu produkcji rolnej i rynku rolnego; występują z inicjatywą w zakresie regulacji prawnych dotyczących rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych oraz opiniują projekty tych przepisów; podejmują działania na rzecz rozwoju infrastruktury rolnictwa i wsi oraz poprawy struktury agrarnej; prowadzą listy rzeczoznawców oraz przyznają tytuły kwalifikacyjne w zakresie rolnictwa; współpracują w zakresie ochrony środowiska, zdrowia i wiejskiego dziedzictwa kulturowego. Nadto, współdziałają z jednostkami prowadzącymi szkoły rolnicze w zakresie programów nauczania, powoływania nowych placówek, organizowania praktyk i staży; inicjują u właściwych przedmiotowo organów powstawanie nowych zrzeszeń i stowarzyszeń producentów rolnych i leśnych oraz rozwijają współpracę z organizacjami międzynarodowymi. Nowsze uprawnienie dotyczy przedstawiania opinii na temat oszacowania szkód łowieckich⁶. Stosownie do art. 5a ustawy o izbach rolniczych organy administracji rządowej w województwie oraz samorządu terytorialnego zasięgają opinii miejscowo właściwej izby o projektach aktów prawa miejscowego dotyczących rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych (z wyjątkiem przepisów porządkowych)⁷. Dalsze relacje administracyjne kształtują obowiązki nadzoru nad legalnością i celowością uchwał organów izb rolniczych.

Konkretyzacja kompetencji izb rolniczych zawarta została w ustawach szczególnych, które ustalają zakres współpracy z organami samorządu terytorialnego i innymi organizacjami samorządowymi, rządowymi, podmiotami gospodarczymi i wyspecjalizowanymi w sprawach rolnych agendami⁸. Także i tu można stwierdzić,

⁵ Otwarty charakter katalogu izb rolniczych potwierdza orzecznictwo sądów administracyjnych. Por. wyrok WSA w Lublinie z 27.10.2011 r., III SA/Lu 367/11, Legalis

⁶ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2033 z późn. zm.), art. 46d ust. 5.

⁷ Por. wyrok NSA z 24.05.2018, II OSK 1633/16, LEX nr 2517437

⁸ Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 908); ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1892 z późn. zm.); ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 299 z późn. zm.), ustawa z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 91 z późn. zm.); ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jedn. - Dz.U. z 2017 r. poz. 1161 z późn. zm.); ustawa z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2033 z późn. zm.); ustawa z dnia 29 listopada 2000 r.

że w zakresie przedmiotowym przyznanych izbom rolniczym kompetencji dotyczących spraw związanych z gospodarką nieruchomościami, funkcjonowaniem rynków rolnych i rynku pracy, finansowych oraz doradztwa rolniczego, dominują kompetencje doradcze i opiniodawcze, właściwie bez uprawnień decyzyjnych.

Konkludując, należy stwierdzić, że relacje między organami samorządu i administracji rządowej, a izbami rolniczymi mają charakter opiniodawczy, inicjatywny, oraz programowy⁹. Natomiast wykonywanie zadań zleconych ze sfery administracji rządowej czy samorządowej stanowi swoisty ewenement w praktyce izb rolniczych.

Trwające prace legislacyjne w sferze ustroju rolnego i rozwoju obszarów wiejskich, nie rokują zmian na tyle istotnych, by można było mówić o trwałej perspektywie funkcjonowania samorządu gospodarczego rolników. Dużo większe znaczenie uzyskują organy scentralizowanej administracji rolnej. Umacniane i poszerzane są kompetencje i zadania jednostek doradztwa rolniczego. W ostatnim czasie pojawiają się nawet propozycje poszerzenia kompetencji i władztwa sołtysów¹⁰, umocniono także pozycję kół gospodyń wiejskich¹¹. Natomiast, izby rolnicze pozostają poza sferą poważnego zainteresowania ustawodawcy, a nawet zauważyć trzeba wyraźne osłabianie już i tak ograniczonych możliwości¹².

W tak skonstruowanym systemie kompetencji i władztwa izb rolniczych upatrywać należy pogłębiającej się słabości pozycji i struktur rolniczego samorządu

o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Dz.U. z 2001 r. Nr 3, poz. 20 z późn. zm.); ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 1026); ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych (tj. Dz.U. z 2019 r. poz. 706); ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 711); ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (tj. Dz.U. z 2019 r. poz. 477); ustawa z dnia 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych (tj. Dz.U. z 2017 r. poz. 2160); ustawa z dnia 9 listopada 2012 r. o nasiennictwie (tj. Dz.U. z 2019 r. poz. 568); ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 1310); ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 2232 z późn. zm.); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji (Dz.U. poz. 1385).

⁹ Por. wyrok WSA w Krakowie z 23.06.2016, II SAB/Kr 84/16, Lex nr 2069027

¹⁰ Poselski projekt ustawy o sołtysach i radach sołeckich oraz o zmianie niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2424.

¹¹ Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. poz. 2212).

¹² Ograniczenie kompetencji izb rolnych nastąpiło m.in. w drodze ustawy z dnia 21 lutego 1997 r. o zmianie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 32, poz. 184); ustawy z dnia 22 października 2010 r. o zmianie ustawy o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 228, poz. 1486); ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych (tekst jedn. – Dz.U. z 2017 r. poz. 2160).

gospodarczego. Wyraźnie widoczne jest niedocenienie izb, jako partnerów działających na rzecz nowoczesnego rolnictwa oraz konstruktywnego elementu systemu reprezentacji rolników.

Warunki ex ante nowych rozwiązań formalno-prawnych

Wprowadzenie zmian w samorządzie rolniczym, tak by pełnił konieczne i adekwatne funkcje na rzecz rozwoju nowoczesnego rolnictwa, w trudnych warunkach rynkowych i wzrastających zagrożeniach biologicznych i klimatycznych, wymaga opracowania nowej spójnej koncepcji. Wstępnym warunkiem jest ograniczenie wewnętrznej konkurencji między różnymi organizacjami reprezentującymi interesy rolnictwa, które rywalizują o te same środki finansowe, kompetencje, zlecenia czy programy. Wymaga to wyraźnej i normatywnej delimitacji (rozdzielenia) kompetencji, tak by się wzajemnie uzupełniały i utworzyły system partnerstwa.

Partnerstwo izb rolniczych ma znaczenie dla związków zawodowych, związków branżowych oraz organów doradztwa rolniczego. Współdziałanie tych organizacji jest obecnie wyjątkowo złożone z uwagi na zbieżność kompetencji oraz krzyżowanie sfer oddziaływania. Dla prawidłowego i efektywnego współdziałania jednostek samorządu rolniczego, niezbędne jest dokonanie w miarę jednoznacznej delimitacji tychże.

4.1. Rozpocząć wypada od związków zawodowych, gdyż mimo formalnych zbieżności, można tu dokonać względnie niekontrowersyjnego rozdzielania zadań i kompetencji.

Zgodnie z art. 1 ustawy o związkach zawodowych¹³, związek zawodowy jest dobrowolną i samorządną organizacją ludzi pracy, powołaną do reprezentowania i obrony ich praw, interesów zawodowych i socjalnych. Związek zawodowy jest niezależny w swojej działalności statutowej od pracodawców, administracji państwowej i samorządu terytorialnego oraz od innych organizacji, a organy państwowe, samorządu terytorialnego i pracodawcy obowiązani są traktować jednakowo wszystkie związki zawodowe. Ta ogólna reguła odnosi się także do związków zawodowych rolników. Art. 4 u.z.z. określa cele działalności związków

¹³ Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 263); cyt. dalej jako u.z.z.

zawodowych polegające na reprezentowaniu pracowników¹⁴, obrony ich godności, praw oraz interesów materialnych i moralnych¹⁵. W warunkach gospodarki rynkowej pojęcie interesów obejmuje różne aspekty stosunków pracy, przede wszystkim jednak odnosi się do rozszerzenia posiadanych uprawnień i przywilejów pracowniczych lub pozyskania nowych, a także utrzymania istniejącego *status quo* w relacjach normatywnych z pracodawcą. Zakres przedmiotowy interesów obejmuje przede wszystkim sprawy dotyczące warunków pracy i płacy oraz statusu socjalno-bytowego zatrudnionych¹⁶. Postanowienia art. 4 u.z.z. odnoszą się także do interesów pośrednio związanych ze świadczeniem pracy, determinujących politykę społeczną oraz politykę zatrudnienia¹⁷. Przyznane związkom zawodowym uprawnienia znajdują swoje odzwierciedlenie i skonkretyzowanie w przepisach Kodeksu pracy¹⁸, ustawie o rozwiązywaniu sporów zbiorowych¹⁹ i innych aktach prawnych dotyczących zawierania różnego rodzaju porozumień normatywnych oraz współdziałania organów związkowych z pracodawcami w sprawach pracowniczych²⁰. Nowe zadania wynikają z ustawy o zatrudnianiu pracowników sezonowych²¹ oraz nowej ustawy o spółdzielniach rolników²². Obecnie, koncepcja celów i funkcji realizowanych przez związki zawodowe rolników nie odbiega nadmiernie od reguły ogólnej. Wprawdzie art. 1 ust. 2 ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników²³ oraz art. 1 ustawy o związkach zawodowych rolników indywidualnych²⁴, kształtują dodatkowe zadania ekonomiczne, takie jak ochrona gospodarstw indywidualnych i opłacalności produkcji prowadzonej w nich działalności czy poprawę

¹⁴ Por. wyrok NSA z dnia 11 lutego 2014 r., II OSK 2256/13, LEX nr 1466446.

¹⁵ Por. J. Piątkowski, *Uprawnienia zakładowej organizacji związkowej*, Toruń 1997, s. 45 i n.; Por. K.W. Baran, *Zbiorowe prawo pracy*, Kraków 2002, s. 181-182; R. Nadskakulski, *Związkowa reprezentacja zbiorowych interesów pracowniczych (wybrane zagadnienia)* [w:] *Reprezentacja praw i interesów pracowniczych*, red. G. Goździewicz, Toruń 2001, s. 93-100.

¹⁶ K.W. Baran, *The Autonomous Labour Law - de lege lata and de lege ferenda* [w:] *Collective Labour Law*, SI 2015, t. 60, s. 18 i n.

¹⁷ Szerzej por. K.W. Baran, Art. 4 [w:] *Komentarz do ustawy o związkach zawodowych* [w:] *Zbiorowe prawo pracy. Komentarz*, Wolters Kluwer 2016, LEX/el.

¹⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. – Dz.U. z 2018 r. poz. 917 z późn. zm.).

¹⁹ Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 174).

²⁰ Szerzej zob. Z. Salwa, *Ustawa o związkach zawodowych. Komentarz* [w:] *Prawo pracy*, LexisNexis 2003, LEX/el.

²¹ Ustawa z dnia 9 lipca 2003 r. o zatrudnianiu pracowników tymczasowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 594 z późn. zm.).

²² Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników (Dz.U. poz. 2073).

²³ Ustawa z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 491).

²⁴ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o związkach zawodowych rolników indywidualnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 210).

ich możliwości technicznych, to jednak pamiętać należy, że obie ustawy uchwalane były w realiach, w których preferowane były inne niż rodzinne formy organizacji produkcji i nie istniał jeszcze samorząd gospodarczy rolników. Podkreślić wypada, że im bardziej warunki produkcji rolnej będą ulegać unowocześnieniu, a stosunki rynkowe wymuszać dodatkowe procesy przygotowawcze, przetwórcze, i związane z wprowadzeniem do obrotu i dystrybucją, tym częściej pojawiać się będą sprawy właściwe dotąd innym stosunkom pracy. Ochrona miejsc pracy i stosunku pracy, dotychczas marginalizowana, zyska na znaczeniu i będzie kształtowała reguły pracy na wsi.

Porządkując system samorządu rolniczego należy uwzględnić dokonane zmiany ustrojowe i skoncentrować cele związków zawodowych do stanowiących ich istotę, czyli praw socjalnych, politycznych, pracowniczych (urlopy, wynagrodzenia, czas pracy, umowy o pracę, umowy o zastępstwo itp.) czy bytowych. Palącą potrzebą jest stworzenie ustawy regulującej rolnicze prawa pracownicze, a za poważne zaniedbanie uznać należy pomijanie producentów rolnych w regulacjach Kodeksu pracy. Wszak, jednym z argumentów przemawiających przeciwko podejmowaniu działalności rolniczej przez młodych rolników, jest brak zabezpieczeń praw pracowniczych, skutkujących bezwzględnym, bezwarunkowym i stałym związaniem z gospodarstwem. Takie warunki pracy budzą uzasadniony sprzeciw potencjalnych producentów rolnych.

Według praw pracowniczych i zawodowych wyznaczyć należy linię demarkacyjną między kompetencjami związków zawodowych, a samorządem gospodarczym w rolnictwie.

4.2. Nie ma też szczególnych trudności w ukształtowaniu nowych relacji między izbami rolniczymi a **rolniczymi zrzeszeniami branżowymi** oraz związkami rolniczych zrzeszeń branżowych, tworzonymi na podstawie ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników. Tu można bowiem przyjąć, że organizacje branżowe zajmują się problemami właściwymi dla konkretnego działu produkcji rolnej, natomiast działania wykraczające ponad to, lub mające charakter powszechny dla stosunków w rolnictwie, powinny być koordynowane przez izby rolnicze.

4.3. Zupełnie odmiennie rysuje się kwestia uregulowania relacji z organami i organizacjami realizującymi zadania z zakresu **doradztwa rolniczego**.

W dość powszechnie artykułowanych opiniach, działania systemu doradztwa rolniczego w Polsce, w niepełnym zakresie zaspokajają oczekiwania i potrzeby współczesnego, dynamicznie zmieniającego się rolnictwa. Główne zastrzeżenia koncentrują się na nieskuteczności świadczonych usług, trudnego dostępu do doradców, braku odpowiedzialności za świadczone usługi, ograniczonego stosowania nowoczesnych form doradztwa, zbiurokratyzowanego trybu postępowania, zbyt opieszałego identyfikowania potrzeb rolników, monopolizacji niektórych sfer działań doradczych, a nawet upolitycznienia struktur. Stanowią też podstawę do postulowania zmian w obowiązującym systemie doradztwa, przede wszystkim przez poszerzenie i zróżnicowanie jednostek doradczych²⁵.

Szczególna w tym względzie wydaje się pozycja izb rolniczych ukształtowana na mocy obowiązujących ustaw. Uprawnienia doradcze izb wynikają bezpośrednio z art. 5 ust. 1 ustawy o izbach rolniczych, a jednostek doradztwa z art. 5 ust. 2 pkt. 6 ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego²⁶. Z ich brzmienia wynika, że realizacja zadań doradczych jest prowadzona przez wyspecjalizowane jednostki we współpracy z izbami rolniczymi, a nawet dopuszczono przekazanie prowadzenia doradztwa, właściwej miejscowo izbie rolniczej. Zakres zadań doradztwa obu jednostek jest właściwie tożsamy.

Tożsamość zadań i kompetencji w praktyce nie przełożyła się na szeroką współpracę, wymianę doświadczeń czy prowadzenie wspólnych, skorelowanych działań, przykładowo: tworzenia wspólnych baz danych, występowania i realizowania grantów badawczych i wdrożeniowych, przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, tworzenia wspólnych programów zapobiegawczych, kompensacyjnych czy profilaktycznych. Przeciwnie, wyraźnie widoczne jest wzajemne konkurowanie i dążenie do obniżenia pozycji i znaczenia między organizacjami. Spór kompetencyjny nabrał szczególnie ostrego znaczenia w świetle aktualnych (jak

²⁵ Poza systemem doradztwa państwowego (publicznego) krajowe przepisy przyznają różnorakie uprawnienia doradcze także innym instytucjom i organizacjom. Są to przede wszystkim agencje rolne (ARiMR, KOWR), KRUS, banki spółdzielcze, regionalne zarządy gospodarki wodnej, placówki oświatowe, naukowe i jednostki naukowo – badawcze, związki zawodowe, organizacje krajowe i zagraniczne wspomagające rozwój obszarów wiejskich oraz izby rolnicze i Krajowa Rada Izb Rolniczych. Wskazane jednostki realizują zadania z zakresu doradztwa rolnego, choć w różnym zakresie i z różnym zaangażowaniem.

²⁶ Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (tekst jedn. – Dz.U. z 2018 r. poz. 711 z późn. zm.).

i przyszłych) założeń wspólnej polityki rolnej, która formułuje poważne oczekiwania względem instytucji doradczych, zaleca tworzenie nowych nieznanych dotąd form współpracy. Jako przykład można tu wskazać już wdrożone Europejskie Partnerstwo na rzecz Zrównoważonego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EPI – Agri), oraz nowe propozycje takie jak: partnerstwa wiejsko-miejskie, innowacyjne koncepcje rozwoju w ramach *slow city* czy *smart village*. Kompatybilny rozwój sfery produkcji rolnej i obszarów wiejskich zyskuje coraz szerszą akceptację, a co za tym idzie także wsparcie finansowe.

Rosną także oczekiwania co do innych działań takich jak: wsparcie badań interdyscyplinarnych uwzględniających złożoność systemów rolnictwa, w tym zachowanie bioróżnorodności oraz zasobów naturalnych; zwiększenie finansowania badań związanych ze zrównoważonymi technologiami produkcji żywności, wprowadzenie międzysektorowego podejścia w zakresie wiedzy rolniczej, jej transferu i wdrażania poprzez budowę skutecznego systemu doradztwa rolniczego oraz wprowadzenie nowych zasad koordynacji i integracji polityk unijnych i narodowych z wykorzystaniem mechanizmów zapewniających kompromis między politykami sektorowymi. Za priorytetowe uznaje się także skonstruowanie systemu e-umiejętności. Zasadnicze znaczenie ma także ukształtowanie procesu transferu wiedzy z nauki (badań, doświadczeń, prób) do praktyki oraz wskazanie działań, które powinny być podjęte przy wdrażaniu rozwiązań innowacyjnych w sektorze rolno-spożywczym oraz na obszarach wiejskich²⁷.

Realizacja nowych celów wymyka się z dotychczasowych form organizacyjnych i wymaga wdrożenia nowych rozwiązań. Konieczne jest zwiększenia spójności rozproszonych dotychczas działań łączących perspektywy średnio – i długoterminowe oraz umożliwiających wykorzystanie różnych instrumentów

²⁷ Procesy innowacyjne w polskim rolnictwie zachodzą w wolnym tempie i pozostają w znacznej mierze niedostępne dla małych, a także słabszych ekonomicznie średnich gospodarstw rolnych. Wdrożenie sprawnie działającego trójkąta wiedzy ma wyrównać różnice w sferze adaptowania działań innowacyjnych, nie powodując jednocześnie opóźnień w gospodarstwach o wyższych możliwościach adaptacyjnych. Warunkiem skuteczności jest skoordynowanie działań badawczo – wdrożeniowych oraz wypracowanie mechanizmów transferu wiedzy, przede wszystkim do gospodarstw rodzinnych. Procesy innowacyjne w polskim rolnictwie zachodzą w wolnym tempie i pozostają w znacznej mierze niedostępne dla małych, a także słabszych ekonomicznie średnich gospodarstw rolnych. Wdrożenie sprawnie działającego trójkąta wiedzy ma wyrównać różnice w sferze adaptowania działań innowacyjnych, nie powodując jednocześnie opóźnień w gospodarstwach o wyższych możliwościach adaptacyjnych. Warunkiem skuteczności jest skoordynowanie działań badawczo – wdrożeniowych oraz wypracowanie mechanizmów transferu wiedzy, przede wszystkim do gospodarstw rodzinnych. Problem ten Autorka już sygnalizowała wielokrotnie w opracowaniach i ekspertyzach opracowanych dla KRIR oraz Senackiej Komisji ds. Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

organizacyjnych, finansowych i prawnych, tak na poziomie UE, jak i krajowym i regionalnym. Mimo, jednak podejmowanych wielokrotnie prób zmian istniejącego stanu formalnego, nadal brak jest spójnej koncepcji, która pozwoliłaby na efektywne współdziałania izb i jednostek doradztwa.

4.4. Rozdzielenie wspólnych (spornych) kompetencji pozwoli na ułożenie reguł współdziałania i otworzy możliwość do przyznania określonych kompetencji władczych – decyzyjnych. Ich zakres przedmiotowy powinien uwzględniać specyficzne potrzeby rolnictwa oraz opierać się na szczególnej bliskości i zaangażowaniu w procesy produkcji rolnej zrzeszonych członków izb. Zasadnym wydaje się skorzystanie zarówno z doświadczeń międzywojennych, jak i modeli przyjętych obecnie w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Zbliżone rozwiązania będą pomocne w nawiązywaniu współpracy, wymianie doświadczeń oraz reprezentacji wspólnych interesów na forum europejskim.

4.5. Dalszą konsekwencją uporządkowania kwestii kompetencyjnych będzie możliwość zmian zasad finansowania izb rolniczych, odpowiednio do przyznanego im zakresu i sfer działalności.

Konkluzje oraz wnioski de lege ferenda

Konkluzje, jakie można sformułować nie są optymistyczne, a – co za tym idzie – zalecenia stanowcze i wymagające pilnej uwagi.

Konkluzje

- ✓ Po pierwsze, należy z całą mocą podkreślić, że już w okresie międzywojennym ustrojowe znaczenie samorządu gospodarczego, zwłaszcza rolniczego, było bardzo mocno akcentowane, czego najlepszym wyrazem było przyjęte w piśmiennictwie jego określenie, jako parlamentaryzmu gospodarczego²⁸. Problematyka przekształcanie stosunków gospodarczych, produkcyjnych, organizacyjnych i funkcjonalnych w rolnictwie, ówczesnie traktowana była priorytetowo. Koncentrowały się na niej najwcześniej podejmowane prace koncepcyjne, legislacyjne i organizacyjne. Uwarunkowania produkcji rolnej

²⁸ Tak W. Krzyżanowski, *Parlamentaryzm gospodarczy*, Wydawnictwo Towarzystwa Ekonomicznego, Tom I, Lublin 1928;

traktowane były jako gwarancja dóbr publicznych, o szczególnej wadze społecznej²⁹. Tę rangę problematyce prawnorolnej należałoby obecnie przywrócić, bo choć warunki gospodarcze i społeczne uległy diametralnym zmianom, to jednak pojawiły się nowe, poważne zagrożenia dla stabilności rolnictwa.

- ✓ Unowocześnienie procesów produkcyjnych nie zniwelowało naturalnych słabości rolnictwa oraz wynikającej stąd podrzędnej pozycji producentów rolnych. Zauważyć należy i uwzględnić w toczącej się dyskusji nad miejscem i znaczeniem izb rolniczych w systemie samorządu rolniczego, na społeczne znaczenie produkcji i producentów rolnych. Rolnictwo osadzone w szerokim kontekście ustroju gospodarczo-społecznego kształtowanego przez zróżnicowane czynniki, nie ma odpowiedników w innych sferach aktywności gospodarczej i stosunków międzyludzkich. Agropresiębiorczość, kształtuje złożone więzi gospodarcze, wydłuża łańcuch żywnościowy i zwiększa liczbę uczestników rynku rolnego. We współczesnych gospodarkach charakterystyczne jest włączenie rolnictwa w złożony system ujmowany jako agrobiznes lub kompleks gospodarki żywnościowej³⁰. Postęp technologiczny spowodował, że produkt rolny – a zwłaszcza produkt żywnościowy stał się dobrem wysokoprzetworzonym. Działalność rolnicza jest zatem tylko jednym z ogniw procesu ogólnospołecznego wytwarzania żywności. Im zaś wyższy jest stopień przetworzenia, tym bardziej maleje wkład rolnictwa w finalną wartość produktu oraz dokonuje się rozerwanie więzi między producentem żywności a konsumentem³¹. Konsekwencją takiego stanu, jest stale słabnąca pozycja gospodarcza producentów rolnych względem pozostałych uczestników rynku rolnego oraz zjawisko tzw. nożyc cenowych, które prowadzi do krzywdzącej

²⁹ Zob. J. Buzek, *Zagadnienia utworzenia Państwowej Rady Gospodarczej*, Bieżące Zagadnienia Polityki Gospodarczej, z. II, Warszawa 1927.

³⁰ W. Poczta, A. Mrówczyńska – Kamińska, *Agrobiznes w Polsce jako subsystem gospodarki narodowej*, Poznań 2004, s. 5 i nast.

³¹ S. A. Schneider, *Reconnecting Consumers and Producers: on the Path Toward a Sustainable Food and Agriculture Policy*, Drake Journal of Agricultural Law 2009, v. 14, nr 1, s. 78-79; K. Morgan, T. Marsden, J. Murdoch, *Worlds of Food. Place, Power, and Provenance in the Food Chain*, Oxford 2008, s. 15 - 19; A. Dudek, *Rolnictwo jako dział gospodarki polskiej w okresie transformacji*, Journal of Agribusiness and Rural Development 2012, nr 2, s. 34 - 36; R. J. Sexton, N. Lavoie, *Food Processing and Distribution: An Industrial Organization Approach* [w:] B. L. Gardner, G. C. Rausser (red.), *Handbook of Agricultural Economics*, Volume 1B. Marketing, Distribution and Consumers, North Holland 2001, s. 856 – 921; B. L. Buhr, *Economics of Antitrust in An Era of Global Agri-Food Supply Chains: Litigate, Legislate and/or Facilitate?*, Drake Journal of Agricultural Law 2010, v. 15, nr 1, s. 33 - 59.

producentów rolnych dysproporcji w partycypowaniu w korzyściach wynikających z produkcji żywności³². Naruszenie kruchej równowagi między wytwórcami a konsumentami, może doprowadzić do naruszenia ładu społecznego gwarantowanego powszechną dostępnością do żywności³³.

- ✓ Żywność, jest produktem nie mającym odpowiednika ze względu na bezpieczeństwo publiczne – zdrowie, gwarancję życia, prawidłowego rozwoju tak jednostki ludzkiej, jak i całego społeczeństwa. Aspekt ochrony prawa człowieka, jakim jest prawo do wyżywienia, należy traktować jako determinantę kształtowania ustroju gospodarczego. Działania instytucji samorządu gospodarczego rolników w kontekście bezpieczeństwa całego ładu społecznego i wyważania interesów publicznych (ogólnospołecznych) i prywatnych (producentów rolnych) należy uznać za priorytetowe. Tylko jednostki bezpośrednio powiązane z producentami i produktami rolnymi są w stanie odpowiednio wcześniej wychwycić zagrożenia i zainicjować lub wdrożyć odpowiednie działania.
- ✓ Zagrożenia wynikają też z nowych zjawisk natury globalnej takich jak land grabbing, ograniczenie dostępu do zasobów naturalnych, zwłaszcza wody i gruntów, procesów urbanizacji i suburbanizacji na obszarach wiejskich, ich wyludnianie się, marginalizacja i ubożenie.
- ✓ Izby rolnicze powinny podejmować systematyczne działania w zakresie innowacyjności gospodarstw, zarządzania jakością, zasobami ludzkimi, potencjałem ekonomicznym, udziałem gospodarstw w projektach naukowo-badawczych. W zakresie usług objętych kompetencjami izb powinny znaleźć się także warunki bezpieczeństwa żywności, współpracy z ośrodkami badawczymi i naukowymi oraz z przedsiębiorcami przemysłu rolno-spożywczego, organizacjami ochrony środowiska, przedsiębiorcami działającymi w otoczeniu rolnictwa oraz organizacjami administracji rolnej wszystkich szczebli.
- ✓ Wszystkie wskazane elementy – produkcyjne, ekonomiczne, społeczne, socjalne, środowiskowe czy innowacyjne – przed jakimi stają producenci rolni,

³² Szerzej zob. M. Pohorille, *Interwencjonizm w rolnictwie kapitalistycznym*, Warszawa 1964, s. 53 i nast.

³³ P. Chauve, A. Parera, A. Renckens, *Agriculture, Food and Competition Law: Moving the Borders*, Journal of European Competition Law & Practice 2014, v. 5, nr 5, s. 304–313; P. D. Altrogge, *Competition Policy in Agriculture and Food Processing – Some Lessons for Transitional Economies*, World Competition 1994, v. 18, nr 1, s. 71 – 98; Problem ten został też bardzo interesująco przedstawiony przez P. Popardowskiego w rozprawie doktorskiej pt. *Reguły konkurencji w rolnictwie w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2017, maszynopis nie publikowany.

wymagają uwzględnienia w obowiązujących przepisach, funkcjonowaniu administracji rolnej, tworzeniu reguł współpracy i przede wszystkim w reprezentacji samorządu gospodarczego. Konieczność współpracy i aktywnego partnerstwa izb rolniczych jest tu oczywista.

- ✓ Inkorporowane w przepisy założenie zgodnej współpracy i partnerstwa między agendami rolnymi a jednostkami samorządu rolniczego nie sprawdziło się w praktyce. Widoczne jest, zwłaszcza w ostatnim czasie, wzajemne konkurowanie i próby zawłaszczania uprawnień oraz marginalizowania instytucji jednej przez drugą. Wyraźne jest też osłabianie pozycji izb przez organy administracji, zwłaszcza rządowej. Niestety, widoczne są też takie działania izb, które nijako podporządkowują się administracji publicznej. A każdy ze wskazanych przejawów uzasadniany jest dobrem producentów rolnych i działaniem w ich interesie. Z uzasadnieniem tym nie można się zgodzić.
- ✓ Zarówno twarde rywalizowanie o kompetencje (władzę), jak i nadmierna spolegliwość wobec administracji (rządowej, samorządowej i innych grup nacisku) jest tworzeniem tzw. „bezpiecznej zatoki”, gwarantującej stabilność organizacyjną, finansową oraz profity z koordynowania mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej UE. Są zatem ochroną interesów własnych, a nie zrzeszonych rolników.

Wnioski de lege ferenda

W interesie producentów rolnych, a w konsekwencji polskiego rolnictwa, jest:

- ✓ wypracowanie wspólnej płaszczyzny współpracy i utworzenia platformy prezentacji potrzeb, oczekiwań i wymagań względem wszystkich instytucji właściwych w sprawach rolnych;
- ✓ stanowcze bronienie zróżnicowanych interesów z rzetelnym uwzględnieniem spolaryzowanych wielkościowo, ekonomicznie, organizacyjnie gospodarstw rolnych (tak wielkotowarowych, jak i małych, socjalnych, czy specjalistycznych). Każde z nich ma różne, ale tak samo ważne interesy ich ochrona i uwzględnianie na każdej płaszczyźnie wymaga spójnego określenia, ujęcia oraz stanowczego i konsekwentnego prezentowania, a nie działań konkurencyjnych czy koniunkturalnych;

- ✓ izby rolnicze powinny aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu krajowej polityki rolnej; zabiegać o jej stabilność, przewidywalność oraz gwarantować równoprawny przepływ informacji;
- ✓ izby powinny dążyć do uzyskania znaczącej siły przebicia negocjacyjnego, we wszystkich sferach im powierzonych, dlatego trzeba aktywnie, odważnie i stanowczo bronić swojej pozycji, jako samorządu gospodarczego, tak jak czynią inne korporacje zawodowe;
- ✓ zabiegać trzeba o dokonanie zmian w regulacji prawnej izb rolniczych. Obowiązujące przepisy jednoznacznie wskazują, że uprawnienia izb rolniczych zostały ujęte zbyt wąsko i ograniczone są co do zasady do uprawnień opiniodawczo-doradczych. O ile takie ujęcie miało pewne uzasadnienie w chwili uchwalania ustawy czyli w roku 1995, o tyle po ponad dwudziestu latach doświadczeń, zmian w organizacji i funkcjonowaniu polskiego rolnictwa, rynków rolnych, obszarów wiejskich, wyraźnej zmiany świadomości producentów rolnych, lepszej znajomości mechanizmów wspólnej polityki rolnej, zmiany oczekiwań i potrzeb producentów rolnych oraz możliwości podejmowania zupełnie nowych inicjatyw, utrzymywanie tego stanu nie znajduje żadnego uzasadnienia³⁴. Tymczasem widoczne są systematyczne działania ustawodawcy ograniczające lub eliminujące udział izb w nowych i nowelizowanych aktach prawnych. Pojawiające się propozycje nowelizacji ustawy o izbach rolniczych, jeżeli zostałyby przyjęte, stanowią realne zagrożenie dla dalszego istnienia izb i przekreślają cały ich dotychczasowy

³⁴ Warto w tym miejscu wskazać na treść art. 11 rozporządzenia z 1928 r., zgodnie z którym „w zakresie samodzielnego popierania rolnictwa” (art. 8 pkt b) do zadań (własnych) izb rolniczych w szczególności należało: zakładanie i utrzymywanie szkół rolniczych oraz szerzenie oświaty rolniczej pozaszkolnej; organizowanie doświadczalnictwa we wszystkich gałęziach produkcji rolnej; organizowanie wystaw i pokazów rolniczych; udzielanie porad i pomocy fachowej w sprawach rolnictwa; organizowanie rachunkowości gospodarstw rolnych; organizowanie melioracji rolnych; organizowanie hodowli, w szczególności kwalifikowanie gospodarskich zwierząt zarodowych i prowadzenie ksiąg tych zwierząt; wykonywanie kontroli gospodarstw hodowlanych oraz produktów hodowli; kwalifikowanie nasion i ziemiopłodów wprowadzanych do obrotu handlowego jako materiał uszlachetniony; organizowanie akcji ochrony roślin przed chorobami roślin i ich szkodnikami oraz akcji tępienia chwastów; współdziałanie w zaspokajaniu potrzeb rolnictwa w zakresie nawozów sztucznych, nasion, pasz, maszyn rolniczych, inwentarza żywego i innych środków produkcji rolnej; organizowanie lecznictwa zwierząt domowych; organizowanie gospodarstw leśnych w lasach niestanowiących własności Państwa oraz zalesień nieużytków; organizowanie ochrony rolnictwa przed klęskami; badanie opłacalności poszczególnych gałęzi produkcji rolnej i określanie istotnych kosztów produkcji; współdziałanie w zaspokajaniu potrzeb rolnictwa w zakresie kredytu; współdziałanie w sprawie organizacji zbytu produktów rolnych oraz przy ustalaniu cen tych produktów, w szczególności na giełdach i targach; zbieranie danych statystycznych; współdziałanie w organizowaniu ubezpieczeń w rolnictwie; opieka nad spółkami wodnymi, pastwiskowymi i leśnymi (art. 11 lit. a – t cyt. rozp.).

dorobek. Także prezentowane założenia do Paktu dla Obszarów Wiejskich nie konstruuja dla Izb właściwej i oczekiwanej płaszczyzny działania.

Kończąc wywody ekspertyzy, krytycznie oceniam ostrożność ustawodawcy i organów administracji rządowej i samorządowej w przyznawaniu kompetencji władczych izbom rolniczym i brak podjęcia wysiłku legislacyjnego i organizacyjnego zmierzającego do stworzenia samorządu rolniczego na miarę XXI wieku. Tylko izby rolnicze (wszystkich szczebli) są legitymowane do reprezentacji interesów wszystkich swoich członków, nie mają charakteru politycznego (i o zachowanie takiego stanu powinny dbać ze szczególnym zaangażowaniem), nie są powiązane ekonomicznie z innymi wyspecjalizowanymi jednostkami obszaru rolnictwa. Poszerzenie sfery działalności izb, powinno być wyrazem zaufania władz rządowych dla organizacji rolniczych, do ich znajomości potrzeb rolnictwa, kompetencji zawodowych i odpowiedzialności obywatelskiej i jest realnym przejawem decentralizacji władzy, przez przekazanie jej właściwym organizacjom zawodowym, nawet wówczas, gdy nie ma pewności sukcesu, a nawet gdy sami zainteresowani niezbyt o to zabiegają. Realizacja poszerzonych funkcji niewątpliwie umocni znaczenie izb w systemie organizacji zawodowych rolników, w procesach podejmowania decyzji politycznych i strategicznych dla rolnictwa oraz ukształtuje właściwą opinię członków izb o ich znaczeniu.

Kończąc, chciałabym przywołać treść dwóch artykułów Rezolucji Narodów Zjednoczonych o prawach chłopów i innych osób pracujących na obszarach wiejskich przyjętej 28 grudnia 2018 r. 73/165, A/RES/73/165 z 18 grudnia 2018 r.³⁵, które jednoznacznie podkreślają znaczenie organizacji samorządu rolniczego na forum ogólnoswiatowym³⁶.

Artykuł 9

1. Chłopi i inne osoby pracujące na wsi mają prawo do tworzenia i przystępowania do organizacji, związków zawodowych, spółdzielni lub innych wybranych przez siebie organizacji lub stowarzyszeń w celu ochrony swoich

³⁵ Deklaracja ONZ z 18 grudnia 2018 r. o prawach chłopów i innych osób pracujących na obszarach wiejskich, rezolucja 73/165, A/RES/73/165 z 18 grudnia 2018 r.

³⁶ Na temat prac nad Deklaracją zob. C. Golay, *Negotiation of a United Nations declaration on the rights of peasants and other people working in rural areas*, Geneva 2015, <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/WGPleasants/Session2/ChristopheGolay.pdf> (dostęp: 26.12.2018)

interesów oraz do zbiorowych negocjacji. Organizacje takie są niezależne i dobrowolne oraz pozostają wolne od wszelkiej ingerencji, przymusu lub represji.

2. Żadne ograniczenia w korzystaniu z tego prawa nie mogą być nakładane na korzystanie z niego poza ograniczeniami przewidzianymi przez ustawę i niezbędnymi w społeczeństwie demokratycznym ze względu na bezpieczeństwo narodowe lub bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny, ochronę zdrowia publicznego lub moralności publicznej lub ochronę praw i wolności innych osób.

3. Państwa podejmują odpowiednie środki w celu zachęcenia do tworzenia organizacji chłopskich i innych osób pracujących na obszarach wiejskich, w tym związków, spółdzielni lub innych organizacji, w szczególności w celu wyeliminowania przeszkód w ich zakładaniu, rozwoju i prowadzeniu legalnej działalności, w tym wszelkiej dyskryminacji ustawodawczej lub administracyjnej wobec takich organizacji i ich członków, oraz zapewniają im wsparcie w celu wzmocnienia ich pozycji podczas negocjowania umów, aby zapewnić, że warunki i ceny są uczciwe i stabilne oraz nie naruszają ich praw do godności i godnego życia.

Artykuł 10

1. Chłopi i inne osoby pracujące na obszarach wiejskich mają prawo do aktywnego i wolnego udziału, bezpośrednio i/lub za pośrednictwem swoich organizacji przedstawicielskich, w przygotowywaniu i wdrażaniu polityk, programów i projektów, które mogą mieć wpływ na ich życie, ziemię i środki do życia.

2. Państwa wspierają udział, bezpośrednio i/lub poprzez swoje organizacje przedstawicielskie, chłopów i innych osób pracujących na obszarach wiejskich w procesach decyzyjnych, które mogą mieć wpływ na ich życie, ziemię i środki do życia; obejmuje to poszanowanie tworzenia i rozwoju silnych i niezależnych organizacji chłopów i innych osób pracujących na obszarach wiejskich oraz promowanie ich udziału w przygotowywaniu i wprowadzaniu w życie norm bezpieczeństwa żywności, pracy i ochrony środowiska, które mogą mieć na nich wpływ.

Wykaz źródeł

Literatura

- Altrogge P. D., *Competition Policy in Agriculture and Food Processing – Some Lessons for Transitional Economies*, World Competition 1994, v. 18, nr 1
- Bandarzewski K., *Samorząd gospodarczy w prawie polskim. Studium prawne*, Kraków 2014
- Baran K.W., *Zbiorowe prawo pracy. Komentarz*, Wolters Kluwer 2016
- Baran K.W., *The Autonomous Labour Law - de lege lata and de lege ferenda* [w:] *Collective Labour Law*, SI 2015, t. 60,
- Baran K.W., *Zbiorowe prawo pracy*, Kraków 2002
- Buhr B. L., *Economics of Antitrust in An Era of Global Agri-Food Supply Chains: Litigate, Legislate and/or Facilitate?*, Drake Journal of Agricultural Law 2010, v. 15, nr 1
- Buzek J., *Zagadnienia utworzenia Państwowej Rady Gospodarczej*, Bieżące Zagadnienia Polityki Gospodarczej, z. II, Warszawa 1927
- Chauve P., Parera A., Renckens A., *Agriculture, Food and Competition Law: Moving the Borders*, Journal of European Competition Law & Practice 2014, v. 5, nr 5
- Czuma I., *Izby rolnicze (Prawo z marca 1928 r.)*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1928, nr 8
- Dudek A., *Rolnictwo jako dział gospodarki polskiej w okresie transformacji*, Journal of Agribusiness and Rural Development 2012, nr 2
- Jaworski W. L., *Projekt Kodeksu Agrarnego*, Warszawa 1928
- Krzyżanowski W., *Parlamentaryzm gospodarczy*, Wydawnictwo Towarzystwa Ekonomicznego, Tom I, Lublin 1928
- Morgan K., Marsden T., Murdoch J., *Worlds of Food. Place, Power, and Provenance in the Food Chain*, Oxford 2008
- Nadskakulski R., *Związkowa reprezentacja zbiorowych interesów pracowniczych (wybrane zagadnienia)* [w:] *Reprezentacja praw i interesów pracowniczych*, red. G. Goździewicz, Toruń 2001
- Panejko J., *Samorząd rolniczy*, Czas, nr 84 z 12 kwietnia 1928 r.
- Piątkowski J., *Uprawnienia zakładowej organizacji związkowej*, Toruń 1997

- Poczta W., Mrówczyńska – Kamińska A., *Agrobiznes w Polsce jako subsystem gospodarki narodowej*, Poznań 2004
- Pohorille M., *Interwencjonizm w rolnictwie kapitalistycznym*, Warszawa 1964
- Popardowski P., *Reguły konkurencji w rolnictwie w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2017, maszynopis nie publikowany.
- Rościszewski S., *Izby rolnicze*, Przemysł i Handel 1928, z. 15
- Salwa Z., *Ustawa o związkach zawodowych. Komentarz* [w:] *Prawo pracy*, LexisNexis 2003, LEX/el.
- Schneider S. A., *Reconnecting Consumers and Producers: on the Path Toward a Sustainable Food and Agriculture Policy*, *Drake Journal of Agricultural Law* 2009, v. 14, nr 1
- Sexton R. J., Lavoie N., *Food Processing and Distribution: An Industrial Organization Approach* [w:] Gardner B. L., Rausser G. C. (red.), *Handbook of Agricultural Economics*, Volume 1B. Marketing, Distribution and Consumers, North Holland 2001

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 22 marca 1928 r. o izbach rolniczych (tekst jedn. – Dz.U. z 1933 r. Nr 2, poz. 16 ze zm.)
- Ustawa z dnia 24 czerwca 1925 r. o Śląskiej Izbie Rolniczej (Dz.U. Śl. Nr 17, poz. 40)
- Dekret z dnia 26 sierpnia 1946 r. o zniesieniu izb rolniczych (Dz.U. Nr 47, poz. 265 ze zm.)
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. – Dz.U. z 2018 r. poz. 917 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 908)
- Ustawa z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 491)
- Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1892 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o związkach zawodowych rolników indywidualnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 210)

- Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 299 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 263)
- Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 174)
- Ustawa z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 91 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1161 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1027).
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2033 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 21 lutego 1997 r. o zmianie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 32, poz. 184)
- Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Dz.U. z 2001 r. Nr 3, poz. 20 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1026)
- Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 706)
- Ustawa z dnia 9 lipca 2003 r. o zatrudnianiu pracowników tymczasowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 594 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 711)
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 477)
- Ustawa z dnia 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2160)

- Ustawa z dnia 22 października 2010 r. o zmianie ustawy o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 228, poz. 1486)
- Ustawa z dnia 9 listopada 2012 r. o nasiennictwie (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 568)
- Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 1310)
- Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2232 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników (Dz.U. poz. 2073)
- Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. poz. 2212)
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie określenia przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji (Dz.U. poz. 1385).